

NAGİDOS UNGUENTARIUMLARI

NAGİDOS UNGUENTARIA

Hatice KÖRSULU

Keywords: Cilicia, Nagidos, Hellenistic period, unguentaria

Anahtar Sözcükler: Kilikia, Nagidos, Hellenistik dönem, unguentarium

ABSTRACT

Unguentaria, being rather numerous, constitutes a significant group among the Hellenistic pottery of Nagidos. This paper will be a study of the main typological groups, chronological distribution and production.

Unguentaria with the spindled body constitutes an important group within the Nagidos unguentaria. Another common type that is considered as a special group within the development of unguentaria of this settlement is the unguentarium with dome-like rims. In an over view, chronological distribution of the unguentaria at the site concords very well with the ceramic chronology of the Hellenistic period. Even though this specific vessel form was common from the end of the 4th century up to early 3rd century, by the second quarter of the 3rd century BC it was still in use, though much less. As it is the case with other types of pottery, there is a significant increase in the use of unguentaria from the second half of the 3rd century BC on. The acropolis of Nagidos, which, according to both archaeological and numismatic data dates to the Late Hellenistic Period, was evacuated in the 2nd quarter of the 2nd century BC; no examples of spindle-shaped unguentaria have not been found there. A few specimens at Nagidos represent the unguentaria, in the form of a dome-like rim that is mainly used in abundance during the 2nd century BC.

The Nagidos excavations have revealed important data on the presence of pottery production that began by the Archaic period in the city and continued through the Classical and Hellenistic Periods. In this context, the study of certain features such as the clay, shape and techniques of manufacturing of unguentaria, as the little bottles were produced at Nagidos during the Hellenistic period.

ÖZET

Unguentariumlar, Nagidos Hellenistik dönem kap grupları arasında önemli bir yoğunluğa sahiptir. Bu çalışma ile Nagidos unguentariumlarının biçim grupları, kronolojik dağılımı ve üretimi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Nagidos unguentariumlarının önemli bir grubunu, iç gövdeli unguentariumlar oluşturmaktadır. Kentte bulunan diğer bir tip ise, unguentarium gelişimi içinde özel bir grup olarak ele alınan kubbe formunda ağız kenar-

lı unguentariumlardır. Bunlar, kent Hellenistik dönem seramik kronolojisi ile aynı sonuçları ortaya koymuştur. MÖ 4. yüzyıl sonu - erken 3. yüzyılda yoğunluk gösteren bu biçim, MÖ 3. yüzyılın 2. çeyreğinde yok denecek kadar azdır. MÖ 3. yüzyılın 2. yarısından itibaren ise diğer seramik buluntulara paralel olarak unguentariumlarda da artış gözlenmiştir. Arkeolojik ve nümizmatik verilerle MÖ 2. yüzyılın 2. çeyreği içinde yerleşimin terk edildiği anlaşılan Nagidos akropolünde, Geç Hellenistik döneme ait, tam bir iğ şeklindeki unguentarium örneği bulunmamıştır. Özellikle MÖ 2. yüzyılda yoğunluk gösterdiği bilinen kubbe form ağızlı unguentariumların ise Nagidos'da az sayıda örneği vardır.

Nagidos kazısının sonuçları, kentte Arkaik dönemde başlayan, Klasik ve Hellenistik dönemlerde devam eden seramik üretiminin varlığını önemli verilerle ortaya koymuştur. Bu çerçevede unguentariumların da kentte üretimi önerilen kaplarla paralel olan kil yapıları ve bunun yanında biçimsel özellikleri, Nagidos'da Hellenistik dönemde bu küçük şişelerin de üretiminin yapıldığına işaret etmektedir.

GİRİŞ

Pişmiş toprak unguentariumlar, Hellenistik ve Erken Roma dönemlerinde yaygın olan kap türlerinden biridir. Yunan dünyasında MÖ 4. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan bu kaplar, Filistin'den İspanya'ya kadar uzanan Akdeniz kıyılarındaki tüm Hellenistik ve Erken Roma kentlerinde bulunmuştur (Thompson 1934: 472-473; Anderson-Stojanovic 1987: 105; Anderson-Stojanovic 1992: 81). MÖ 5. yüzyıl ortalarında İspanya'da Ampurias mezarlarında bulunan amphora tipi şişelerin, unguentariumların Batı Akdeniz'deki daha erken varlığı için sağlam kanıtlar olduğu düşünülmektedir. Batı Akdeniz'de başka İber mezarlarında da bulunan bu tipin, burada MÖ 4. yüzyıl boyunca devam ettiği ve bu yüzyılın sonunda iğ biçimli türün bu amphora tipi şişelerin yerini aldığı öngörülmektedir (Rotroff 2006: 138-139). Bununla birlikte unguentariumların kökeni soruludur. Thompson, günlük yaşamda kullanılan ve Yunanistan'a Doğu'dan gelen unguentlerin¹ taşınmasında kullanıldığı düşünülen unguentariumlar için kesin olan bir durumun kökeninin bilinmediğini, bununla birlikte Myres'in bu kapların Suriye kökenli olduğunu belirttiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda Yunan dünyasında MÖ 4. yüzyılın son yıllarında başladığı düşünülen unguentariumların en erken örneklerinin tarihlenmesinde sorun vardır; ilk örnekler olarak önerilenlerin hiçbirinin tarihlenbilir dolgulardan gelmediğini ve bunların Rhodos mezarlarında siyah figürlü kaplarla birlikte bulunduğunu belirten Thompson, bu tür şişelerin eski örneklerinin Alexandria'da ve Mısır'da Chatby'deki mezarlarda az sayıda bulunduğunu ve Suriye

örneklerinin Myres'in önerisini güçlendirdiğini aktarmıştır (Thompson 1934: 473-474). Westholm-Vessberg ise bu kapların kökeninin Mısır olduğunu öngörmektedir (Vessberg ve Westholm 1956: 73-74). Sparkes-Talcott, amphoriskos ya da unguentarium olan bu tiplerin, iki yanı kulplu amphoraların minyatür örnekleri olabileceğini belirtmektedir (Sparkes ve Talcott 1970: 191-192). Aström, bu şişeler için Mısır, Suriye ve Batı'nın köken yeri olarak gösterilmesine karşın kökenlerinin tam olarak bilinmediğini, bununla birlikte Attika dışında, Kıta Yunanistan'da mezarlarda bulunduğunu (Aström 1964: 189), Jones ise, taşıyıcı bir kap olan unguentariumların olasılıkla parfüm imal eden yerlerin yakınında üretilmiş olabileceğini vurgulamaktadır (Jones 1950: 171). Hellström, unguentariumların Doğu kökenli olmadığını, bunun yanı sıra Akdeniz'deki erken unguentariumlar için tek bir kökenin tamamen olanaksız olduğunu, aşağı yukarı eşzamanlı olarak yerel çeşitlemelerin ortaya çıkmış olabileceğini belirtmektedir (Hellström 1965: 26). Guz-Zilberstein, kökeni tartışmalı olan unguentarium tipi Pers dönemi şişelerinin, Erken Hellenistik dönem tiplerinin öncüsü olduğunu ve bunların yoğun olarak kıyı kentlerinde bulunduğunu aktarmıştır (Guz-Zilberstein 1995: 304). Rotroff, en erken örnekleri kulplu küçük testiler şeklinde olan gri unguentariumların Kıbrıs'ın erken dönem amphoralarıyla ilişkili olduğunu ve bunların olasılıkla Kıbrıs kaplarının taklidi olduğunu öngörmektedir (Rotroff 1997: 177; Rotroff 2006: 141-143). Rotroff ayrıca, Atina'daki kazılarda önemli bir yoğunluk gösteren gri unguentariumları, yoğun-

NAGİDOS UNGUENTARIUMLARI

luğuna ve birkaç bozuk üretim tipine dayanarak, Attika'nın tipik kaplarıyla karşılaştırmıştır; ancak analizler sonucunda Attika kaplarıyla gri unguentariumların kil özellikleri örtüşmemiştir (Rotroff 2006: 140-141).

Unguentariumlar, genellikle mezarlarda bulunmuştur (Thompson 1934: 472-473; Anderson-Stojanovic 1987: 105; Anderson-Stojanovic 1992: 81). Bu kapların içine yas tutan kişilerin gözyaşlarının koyulduğu ve cenaze törenlerinde bunların mezarlara bırakıldığı düşünülmektedir; bu bağlamda Klasik dönemde tüm Akdeniz dünyasında yaygın mezar armağanı olan lekythosların yerini Hellenistik dönemde unguentariumların aldığı öngörülmektedir (Anderson-Stojanovic 1987: 106). Ancak unguentariumların cenaze ritüelleriyle ne derece ilişkili olduğu üzerine herhangi bir edebi ya da arkeolojik veri bulunmamaktadır (Thompson 1934: 473; Hellström 1965: 23; Anderson-Stojanovic 1987: 106). Bu bağlamda, Kapıkaya'da Kybele kültünde adak eşyaları arasında (Nohlen ve Radt 1978: taf. 17, 1-15) ve Aegina'da Apollon kutsal alanında (Smetana-Scherrer 1982: taf. 55-56, 700-722) unguentariumlar bulunmuştur; ancak bu tip kaplar yerleşim alanlarındaki ev dolgularında da görülmektedir (Thompson 1934: 473).

Anderson-Stojanovic, bu küçük şişeleri iki temel forma ayırmıştır. Birincisi fusiform ya da iğ gövdeli olarak tanımlanmaktadır. İkincisi ise yuvarlak ya da armut gövdeli (bulbous) ve düz dipli olan tiplerdir (Anderson-Stojanovic 1987: 106-108). Forti ise, Hellenistik dönem tipleri olan iğ gövdeli unguentariumları, biçim ve zaman dizini içindeki çeşitlemelerine göre ayırmıştır (Forti 1962). Son yıllardaki araştırmalarda biçimi ve kronolojisiyle ayrı olarak ele alınan üçüncü bir tip ise, kubbe form ağız kenarlı unguentariumlardır (Hayes 1991: 68).

NAGİDOS UNGUENTARIUMLARI

Nagidos'da 1985-1986 yıllarında Anamur Müzesi tarafından yapılan kurtarma kazıları sonucu, Atatürk Parkı, Gürlevik ve Çubukoyağı olmak üzere üç farklı nekropol alanı saptanmıştır (Durugönül 1999: 76; Jones ve Russell 1993: 295; Durukan 2007a: 23). Nagidos akropolünün doğu ve güney yamaçlarında yer alan Atatürk Parkı nekropol alanı, kentin bilinen en erken nekropol alanıdır. Gürlevik nekropol alanı,

akropol ve Bozyazı Çayı'nın batısındaki ovalık alanda bulunmaktadır ve buradan gelen buluntular bu nekropol alanının MÖ 5. yüzyıl sonlarından MÖ 4. yüzyıl sonlarına kadar kullanıldığını göstermiştir. Nagidos akropolünün 2 km kadar doğusunda Çubukoyağı Köyü'nde bulunan Çubukoyağı nekropol alanı buluntuları ise bu nekropolün MÖ 4. yüzyıldan itibaren kullanıldığını ortaya koymuştur. Ancak kentin Hellenistik dönem nekropolü bilinmemektedir. Yalnız Gürlevik ve Çubukoyağı nekropol alanlarından birkaç mezar ve buluntu, Hellenistik döneme tarihlenmiştir; ancak bu buluntular arasında unguentarium bulunmamaktadır (Durukan 2007a). Nagidos'daki unguentariumların tümü, akropoldeki yerleşim alanlarında bulunmuştur.

Kentin kap çeşitlemesi içinde önemli bir grup oluşturan unguentariumlar, Nagidos akropolünde Hellenistik döneme ait masaüstü kapları gibi, zamansal bir dağılım göstermektedir. Her ne kadar akropol alanında açılan tüm sondajlarda unguentariumlar bulunmuşsa da, masaüstü kapları gibi unguentariumların da en yoğun görüldüğü alan, güney yamaçta yer alan ve Hellenistik döneme ait olduğu belirlenen "yamaç evler" kompleksidir² (Durugönül 2007).

Arkeolojik ve epigrafik veriler, Nagidos'un MÖ 2. yüzyılın ortalarında terk edildiğini ortaya koymuştur (Durukan 2007b: 241); unguentariumların Roma dönemine ait armut gövdeli tiplerinin Nagidos'da bulunmaması, bu durumla paralellik gösterir. İğ gövdeli unguentariumlar ise Nagidos'un Hellenistik dönem kapları içinde önemli bir grup oluşturmaktadır. Nagidos'da bulunan ikinci tip ise, kubbe form ağız kenarlı unguentariumlardır.

Nagidos unguentariumları üç farklı kil rengine sahiptir. Bunların ilki yeşilimsi-gri tondur ve en çok rastlanan hamur rengini oluşturmaktadır. Nagidos'da unguentariumlar dışında bu kil rengi az miktarda Klasik dönem kaplarında, yoğunlukla ise Hellenistik dönem kaplarında görülmektedir. Kil içeriğinin Nagidos mühürlü amphoralarının kil içerikleriyle aynı özellikleri taşımaları nedeniyle Nagidos üretimi olabilecekleri öngörülmektedir (Körsulu 2006: 14; Körsulu 2008: 100-101; Durukan 2007c: 46). İkinci grup kil rengi, açık krem tonudur. Bu kil grubu Nagidos'un Arkaik dönem kaplarında en yoğun grubu oluşturmaktadır³. Ayrıca bu

renk kil, Nagidos'un günlük kullanım kaplarında da görülen bir hamur rengidir⁴. Üçüncü grup ise az olmakla birlikte kırmızı, kırmızimsı sarı, kahverengi ve tonlarıdır. Bu kil renkleri de Nagidos mühürlü amphoralarının killeriyle paralellik gösterir⁵. Nagidos kapları, farklı renklerine rağmen kil içerikleri bakımından aynı özellikleri göstermektedir: Kalker, mika, küçük taşlar ve az sayıda örnekte seramik tozuna rastlanmıştır.

İĞ GÖVDELİ NAGİDOS UNGUENTARIUMLARI (Kat. No. 1-20)

İğ gövde biçiminin, unguentariumların en erken örneklerini oluşturan, gövdesi küre biçimli ve ufak kaideli "yuvarlak karınlı unguentariumlar" dan geliştiği öngörülmektedir. Geç döneme doğru gövde uzayıp incelenerek silindirik bir şekil alır. Sonraki dönemde ise dudak çapı gövdeden daha geniş ya da gövdeye denktir; yani tam bir iğ biçimindedir. Güney Rusya'daki Olbia mezarlarında bu tipin, daha çok bezeme amaçlı gibi görünen, omuz üzerinde küçük horizontal kulplu örneklerine rastlanmıştır olsa da çoğu kulpsuzdur (Thompson 1934: 472; Anderson-Stojanovic 1987: 108; Anderson-Stojanovic 1992: 81). Minyatür örnekleri 4 ya da 5 cm, en büyük boyutları 20-30 cm yüksekliğindedir. Bununla birlikte çoğu 8-10 cm yüksekliğe sahiptir (Anderson-Stojanovic 1987: 106).

Attika'nın geleneksel parlak siyah astarlı kap geleneği, unguentariumlarda da gözlenmektedir (Rotroff 1997: 176). Attika dışında başka merkezlerde de siyah astarlı unguentariumlara rastlanmıştır⁶. Rotroff, Atina agorasında Erken Hellenistik dönemden itibaren parlak siyah astarlı unguentariumların çok nadir olduğunu ve agorada bu tarihten itibaren unguentariumların büyük çoğunluğunun ince gri gövdeli tipler olduğunu belirlemiştir (Rotroff 1997: 176). Unguentariumların genel olarak tek süslemeleri, aşağı yukarı boyun, omuz ve gövdede yer alan ince bantlardır (Thompson 1934: 472; Anderson-Stojanovic 1987: 108). Bunun yanında ender olarak batı yamacı bezemeli örnekler de vardır (Rotroff 1997: fig. 72, 1171-1172).

Unguentariumlar Nagidos'da da, en erken tipleri oluşturan yuvarlak gövdeli örneklerle başlamıştır. Ancak MÖ 2. yüzyıl ortalarında yerleşimin sona erdiği kentte, iğ formu unguentariumların geç

örnekleri bulunmamaktadır. Tipin çok büyük boyutlu örnekleri de Nagidos'da yoktur. Korunmuş yüksekliklerinden anlaşıldığı üzere Nagidos'da ele geçen iğ gövdeli tipler, minyatür kaplardan oluşmaktadır.

Yüzeylerini kaplayan sert kireç tabakası, bu kapların astar ve bezemesini anlamayı güçleştirmiştir. Ancak astarsız tipleri yanında, ince bir tabaka halinde sürülen siyah ya da gri astarlı örneklerin de bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunun dışında bu tipe giren iki örnekte bant bezemesi vardır (Kat. No. 1 ve 19).

Kat. No. 1-3 arasında tanımlanan Nagidos unguentariumları, yuvarlak karınlı tipin iyi korunmuş örnekleridir. Kat. No. 1'de tanımlanan örnek, tüm bir kaptır. Kaidesi henüz belirgin bir form almamıştır. Gövdesi ise küre şeklinde şişkin bir yapıya sahiptir. Kat. No. 2, tüme yakın bir örnektir. Kaidesi ve gövdesi boyun geçişine kadar korunmuştur. Kat. No. 3 ise kaide-gövde parçasından oluşmaktadır. Son iki örneğin kaideleri, Kat. No. 1'e göre belirgin bir profil göstermektedir. Kat. No. 2'nin gövdesindeki şişkinliğin, boyunun uzamasıyla bağlantılı olarak omuza doğru yükseldiği görülmektedir. Gövdesi kısmen korunmuş olan Kat. No. 3 ise, diğer iki örnek kadar belirgin bir gövde profili göstermez.

Kat. No. 1'in, dudak ve boynu üzerinde birer, omuzu üzerinde ise iki kırmızı renkli bant bulunmaktadır. Gövde üzerinde ise bant gibi görünen kırmızı boya kalıntıları görünmektedir. Kat. No. 2 ve 3'deki örnekler ise bezemesizdir.

Nagidos'dan bu üç örnek, Forti'nin Tip I ve II grupları ile paralellik gösterir (Forti 1962: tav. IV-V). Atina agorasında bulunan bu tip bir parça, MÖ 4. yüzyıl sonuna tarihlenmiştir (Rotroff 2006: fig. 66, 493). Özellikle Kat. No. 2'de tanımlanan Nagidos örneği, Atina buluntusuyla oldukça benzerdir. Mitsopoulos-Leon, Ephesos'un en erken tiplerini oluşturan unguentariumların MÖ 4. yüzyılın 2. yarısı ve MÖ 300 civarındaki amphoriskoları hatırlattığı görüşündedir (Mitsopoulos-Leon 1991: O1, O4). Burada tanımlanan Kat. No. 2 ve 3, Ephesos'un bu erken tiplerine yakın profilli kaplardır. Xanthos'dan bir örnek, profiliyle Kat. No. 1'e yakınlık gösterir (Demargne, 1958: pl. XIX, 575). Patara'da MÖ 4. yy sonlarına tarihlenen bir örnek, Kat. No. 3'e çok yakın bir unguentariumdur (Dündar 2006: lev. II, U5). Karaçalı nekropolünden benzer bir unguen-

NAGIDOS UNGUENTARIUMLARI

tarium da MÖ 4. yüzyıl sonlarından (Çokay-Kepçe 2006: kat. no. BZ 26).

Batı Dağlık Kilikia bölgesindeki müzeler ve Kelenderis kazıları ile Pisidia Bölgesi'nde Yalvaç Müzesi'nden (Lafli 2003: 84, taf. 123b-c) aynı tip bir grup unguentarium, oldukça benzer biçim özellikleriyle Nagidos'un bu üç örneği için dikkat çekici kaplardır. Alanya, Anamur ve Silifke Müzesi örnekleri, MÖ 4. yüzyılın son çeyreğine hatta MÖ 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmiştir. Kelenderis kazılarında yalnızca tabakalı dolgularda bulunan bu tip unguentariumların, MÖ 3. yüzyıl başına ait olduğu aktarılmıştır. Kilikia Bölgesi'nde yoğunluğunu Batı Dağlık Kilikia'dan örneklerin oluşturduğu bu tiplerin, Erken Hellenistik dönemde Kelenderis ve Nagidos nekropollerinin tipik unguentariumları olduğu önerilmiştir (Lafli 2003: 62-65, taf. 51d-55f).

Kilikia ve Pisidia bölgesindeki müzelerde bulunan örnekler, Nagidos'un Kat. No. 1 ve 2'deki örnekleriyle yakın profilli tiplerdir. Silifke Müzesi'nden bir örnek (Lafli 2003: 64, taf. 53c), kaide profili farklılık göstermekle birlikte, gövdedeki şişkin profili ve boyun ağız yapısıyla Kat. No. 1 ile oldukça bezerlik göstermektedir. Kelenderis nekropolünde bulunan unguentariumlar, form özellikleri açısından Kat. No. 2 ile oldukça uyumdur; ancak bunlar Nagidos tiplerine göre oldukça büyük boyutlu kaplardır. Kat. No. 3 dışında Nagidos unguentariumlarının hamur renkleri ve Kat. No. 1'in bezeme biçimi, bu müzelerdeki kaplarla uyum göstermektedir.

Arkaik dönemden itibaren kap üretiminin var olduğu anlaşılan Nagidos'da bu erken unguentariumların kil özellikleri, bunların büyük olasılıkla Nagidos'da yerel olarak üretildiklerini düşündürmektedir. Bunlar Nagidos'da dolgu toprağı içinde bulunmuştur. Ancak biçim özellikleri ve diğer merkezlerden gelen paralel örnekler, bunların MÖ 4. yüzyıl sonu - erken 3. yüzyıla ait, Nagidos'un unguentarium çeşitlemesinin en erken tipleri olduğunu göstermektedir.

Kat. No. 4'de tanıtılan örnek, ağız ve boyun parçasından oluşmaktadır. Bu kap, dışa çekik ağız ve kısa boyun profiliyle Kat. No. 1'de tanıtılan parça ile benzerlik göstermektedir. Hamur rengi de Kat. No. 1 ile aynı grup olan Kat. No. 4, siyah astarlı bir unguentariumdur. Bu parçayla benzer bir örnek

Phokaia Maltepe Tümülüsü'nde dolgu içinden bulunmuştur; ancak tümülüste bulunan unguentarium beraberindeki buluntular ışığında MÖ 4. yüzyılın 2. yarısı - MÖ 2. yüzyıl başlarına tarihlendirilmiştir (Özyiğit 1996: çiz. 11). Ancak Kat. No. 4'de tanıtılan Nagidos örneği, Kat. No. 1'de tanıtılan unguentarium ile görülen benzerliği doğrultusunda MÖ 4. yüzyıl sonu - 3. yüzyıl başına ait olmalıdır.

Kat. No. 5-8 arasında tanıtılan tipler ise, kaide ve gövde parçalarından oluşmaktadır. Kaideler genel olarak belirgin bir profil göstermektedir. Kat. No. 1-3'e göre ayak bölümleri belirgindir. Buna bağlı olarak gövde yukarıya taşınmıştır. Aynı tip kaide görünüşüne sahiplerdir. Yalnızca Kat. No. 8'in kaidesi, dışta profil yapmaktadır. Gövdeleri kısmen korunmuş olan bu örneklerde, gövde profilinin genişleterek devam ettiği anlaşılmaktadır.

Kapların yüzeyleri, Nagidos'un aşırı kireçli toprağı nedeniyle, neredeyse tüm yüzeye yayılan sert bir kalker tabakasıyla kaplanmıştır ve dokularında yoğun bir bozulma görülmektedir. Bu nedenle bu örneklerin boya-bezemelerini tam olarak belirlemek mümkün olmamıştır. Ancak mat siyah, gri astarlı ya da astarsız örneklerden oluştuğu anlaşılmaktadır.

Kat. No. 5-8 arasında tanıtılan parçalara çok yakın örnekler, Keramaikos'un mezarlık yolunda bulunan köşe terasındaki MÖ geç 4. yüzyıl ile MÖ 3. yüzyılın ilk çeyreğine ait mezarlarda bulunmuştur (Kovacsovic 1990: taf. 41:10; 42:1; 47:3; 50:8-9, 11-12; 52:4, 6-7; 53:3-4, 10, 12; 55:59). Knigge de Keramaikos'dan benzer bir grup örneği, MÖ 3. yüzyıl başına tarihlenmiştir (Knigge ve Kovacsovic 1981: 395-396, abb. 22). Bu tiplere yakın bir diğer örnek, Thompson'ın Grup B'sine girmektedir; bu parça, MÖ 4. yüzyıl sonu - MÖ 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen sarnıcın, MÖ 3. yüzyıl içlerine ait olduğu düşünülen kesiminde bulunmuştur (Thompson 1934: 330-331, fig. 22, B44). Eridanos nekropolünde bulunan benzer tipler, MÖ 4. yüzyılın son çeyreği - 3. yüzyıl başlarına tarihlendirilmiştir (Schlörb-Vierneisel 1966: beilg. 59:L.166, 170, 174; 60:4.177-178; 76:2.221, 3.220, 4.224, 5.223, 6.225). Atina Lenormant Caddesi'ndeki mezarlarda bulunan ve MÖ geç 4. yüzyıl ile biraz daha geç bir tarihe ait olduğu düşünülen tipler, Nagidos'un bu örnekleriyle benzerlik gösteren diğer kaplardır (Boulter 1973: 125, pl. 46, H1, II-3,

J1-2). Korinth'de bir grup Hellenistik mezarda bulunan benzer örnekler, MÖ 300-250 dolaylarına aittir (Pemberton 1985: 284-286, pl. 80, C-0-03, c27-16). Makedonya Pella mezarlarında bulunan benzer biçimler de MÖ geç 4. yüzyıl - erken 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir; ancak Pella'da bulunan örnekler siyah astarlı unguentariumlardır (Drougou 1991: 114b-c, 115a-c). Aegina'dan benzer kaplar, MÖ geç 4. yüzyıl - erken 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Smetana-Scherrer 1982: taf. 55-56, 700-707). Eretria'daki örnekler ise, MÖ geç 4. yüzyıl - 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir (Metzger 1969: taf. 28-29, 1, 3). Eretria'da Klasik ve Hellenistik dönem evlerinde bulunan bir grup aynı tip unguentariumun da MÖ 4. yüzyıla ait bir tabakada bulunduğu belirtilmektedir (Metzger 1998: abb. 244, 427-430).

Kelenderis mezarlarında bulunan benzer örneklerin MÖ geç 4. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir; bunların MÖ erken 3. yüzyıldan daha geç bir tarihe ait olamayacakları özellikle belirtilmektedir (Zoroğlu 1986: lev. III, res. 9a-c; Zoroğlu 2000: res. 8). Ayrıca Paphos'da bir örnek, MÖ 3. yüzyıl dolusunda bulunmuştur (Hayes 1991: 68, pl. XIV, 7)⁷.

Yukarıda sözü edilen merkezlerden gelen benzer biçimli unguentariumlar çerçevesinde, Kat. No. 5-8 arasında tanıtılan Nagidos örneklerinin MÖ geç 4. yüzyıl - erken 3. yüzyıl arasına tarihlenmesi gerektiği önerilebilir.

Kat. No. 9'de tanıtılan parça da, Kat. No. 5-8 örnekleri gibi, kaide-gövde parçasından oluşmaktadır. Yalnız bu örneğin kaidesi konik bir yapıdadır ve gövdesi dışa doğru genişleyerek düz devam etmektedir. Mat siyah ya da koyu gri astarlıdır. Keramikos'da bulunan bu tip bir unguentariumun MÖ 4. yüzyıl sonuna ait olduğu öngörülmektedir (Knigge 1976: taf. 67, 355. 3). Korinth'de bulunan gri unguentariumlardan benzer iki örnek, MÖ geç 4. - erken 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Blegen vd. 1964: 166, taf. 76, 491, 10-11). Günay-Tuluk, unguentariumların en erken tiplerinden olduğunu aktardığı benzer profilli bir parçayı MÖ 4. yüzyılın 2. yarısına tarihlemiştir (Günay 1989: çiz. 1; Günay-Tuluk 1999: abb. 1, kat. no. 1). Nagidos'un bu örneğine benzer biçimli tipler, Phokaia'da Maltepe Tümülüsü dolusunda bulunan unguentariumlar arasında da görülür ve tümülüsün bu buluntu topluluğu MÖ 4. yüzyılın 2. yarısı ile MÖ 2. yüzyıl başları arasına

tarihlendirilmiştir (Özyiğit 1996: çiz. 11). Sardes'de bulunan benzer kaide profilli bir kabın MÖ 3. yüzyılın ilk yarısına (Rotroff ve Oliver 2003: 69, pl. 43, 253), yakın profilli başka bir parçanın ise MÖ 3. yüzyıla ait olduğu öngörülmektedir (Rotroff ve Oliver 2003: 69, pl. 43, 254). Pisidia Antiocheiası'ndan bir örnek, MÖ 3. yüzyıla (Arslan 2004: res. 6, 58), Patara'dan benzer bir unguentarium da MÖ 4. yüzyıl sonlarına tarihlenmiştir (Dündar 2006: lev. 2, U13). Vessberg ve Westholm, Nagidos'un bu örneğine benzer bir parçayı Hellenistik I (MÖ 325-150) kapları içinde değerlendirmiştir (Vessberg ve Westholm 1956: fig. 24, 21). Kat. No. 9'daki parça, Kat. No. 5-8 arasında tanıtılan örneklerden farklı bir profil yapısına sahip olsa da, diğer merkezlerde görülen yakın tipler, bu örneğin de MÖ 4. yüzyılın sonları ile MÖ 3. yüzyılın ilk yarısına ait olabileceğini düşündürmektedir.

Kat. No. 10, ağız ve boyun parçasından oluşmaktadır. Ağız kenarı kubbe şeklinde olan örneğin kısa bir boyundan sonra omuza geçtiği görülmektedir. İzmir Müzesi'nden bu tip ağız ve boyun profiline sahip olan bir unguentarium, MÖ 4. yüzyılın 2. yarısına tarihlendirilmiş ve unguentariumların erken tiplerinden olduğu belirtilmiştir (Günay 1989: çiz. 1; Günay-Tuluk 1999: abb. 1, kat. no. 1). Sardes'de bulunan benzer bir kap, MÖ 3. yüzyılın ilk yarısına, diğer bir örnek ise MÖ 3. yüzyıla tarihlenmiştir (Rotroff ve Oliver 2003: 69, pl. 43, 253, 254). Nagidos'da dolgu toprağı içinde bulunan kubbe form ağızlı bu parça, diğer merkezlerde görülen benzerleri çerçevesinde, belki İzmir Müzesi'ndeki örnek kadar erken olmasa da, Sardes'de tabaka içinde bulunan örnekler gibi MÖ 3. yüzyılın ilk yarısı ya da daha geniş çerçevede MÖ 3. yüzyıla ait olmalıdır.

Kaide-gövde parçasından oluşan Kat. No. 9 ve ağız-boyun parçasından oluşan Kat. No. 10, büyük olasılıkla kubbe şeklinde ağız kenarlı unguentariumların erken dönem öncülerinden olmalıdır. Kat. No. 10, ağız profili ile bu biçimin tipik özelliğini taşıırken, kısa boynu ile erken dönem tiplerine benzemektedir. Kat. No. 9 ise kubbe formlu unguentariumların tipik konik kaide yapısına sahiptir. Kısmen korunmuş gövdesinin, yuvarlak bir yapı gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu iki örnek için de benzerlik oluşturan İzmir Müzesi ve Sardes kaplarından yola çıkılarak, bunların birbiriyle akraba olduğu ve dolayısıyla kubbe form ağızlı unguentariumlarla

NAGİDOS UNGUENTARIUMLARI

bağlantılı oldukları söylenebilir. Bu çerçevede bu iki Nagidos unguentariumu ve diğer merkezlerde bulunan örnekler, kubbe form ağız kenarlı unguentariumların da erken döneme kadar inen tipler olduğunu düşündürmektedir.

Kat. No. 11-17 arasında tanıtılan unguentariumlar da kaide-gövde parçalarından oluşmaktadır. Oldukça ince ve narin yapılı olan bu tiplerin gövde profilleri kısmen korunmakla birlikte yine yuvarlak bir gövde yapısına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ancak kendi içinde bir profil gelişimi gösterdiği anlaşılan bu tiplerde gövdenin uzayıp inceliğiyle paralel olarak gövdedeki şişkinlik azalmıştır. Kat. No. 16'nın ayak bölümü, Kat. No. 11-15 arasında tanıtılan tiplere göre yükselmiş ve buna bağlı olarak gövdedeki şişkinlik kaideden uzaklaşmıştır. Gövde profili korunamayan Kat. No. 17'de ise ayak bölümü daha da uzamıştır. Bununla birlikte bu örnekler dar kaideleri ve ince yapıları ile küçük boyutlu benzer kaplardır. Yüzeyleri oldukça aşınmış olmakla birlikte, mat siyah, gri astara sahip örnekleri bulunmaktadır.

Nagidos'un ince ve oldukça küçük boyutlu bu tipleri için benzer bir örnek Silifke İlçesi, Yeşilovacık Beldesi'nde yer alan Gözleğentepe nekropolünde bulunmuştur (Öztürk 2002: çiz. 5). Bu mezar bulunmaları, MÖ 3. yüzyılın 2. yarısı ve MÖ 2. yüzyıla tarihlenmektedir. Birkaç parça ise Erken Roma dönemine ait olmalıdır. Limyra nekropolünde bulunan bir örnek ise, Kat. No. 16 ve 17 ile benzerdir. Mader, fusiform tanımlamasını yaptığı bu parça için MÖ 4. yüzyıl sonu - 3. yüzyıl sonu gibi genel bir tarihlenmeden söz etmektedir (Mader 1990: 193, abb. 14a, 2). Limyra örneğinin kaidesi Kat. No. 17 gibi yüksek, gövdesi ise Kat. No. 16 ile birebir aynı tiptir; bu bağlamda yalnızca ayak bölümünden oluşan 17 no'lu Nagidos örneği, 16 no'lu örneğin devamı niteliğindedir ve dolayısıyla daha basık bir gövde yapısına sahip olan 11-15 no'lu örnekler, bunlardan önce üretilmiş tipler olabilir. Bu unguentariumlar, MÖ 3. yüzyıl ortasına ait olduğu belirlenen yamaç evler kompleksini (Durugönül 2007: 20-21) örten dolgu toprağı içinde bulunmuştur. Ancak bunlar büyük olasılıkla yamaç evlerin ilk inşa tarihinden daha erkene giden tipler değildir. Dolgudan gelen bu kaplar için kronolojik bir gelişim çizgisi vermek güçtür. Burada altı örneği gösterilen ince ve narin yapılı bu unguentariumlar Nagidos'da yoğun bir gruptur ve bunlar Nagidos'un Hellenistik dönem kap kro-

nolojisi içinde MÖ 3. yüzyılın 2. yarısından itibaren görülen yoğunluk evresine ait olmalıdır.

Kat. No. 18, ağız-boyun parçasıdır. Dışa sarkık, yuvarlatılmış bir ağız kenarına ve uzun bir boyun profiline sahiptir. Bu örnek için net bir tarihten söz etmek güçtür. Sarkık dudak ve uzun boyun profili, Erken Hellenistik dönem örneklerinden uzaktır. Kentte yamaç evler kompleksinde yüzey toprağı içinde bulunmuştur. MÖ geç 3. - erken 2. yüzyıl malzemesinin yoğunlaştığı bir komplekste bulunduğu için, MÖ 3. yüzyıl ortalarından sonraya tarihlenmesi gerektiğini söylemek mümkündür.

Kat. No. 19'un yalnızca ayak bölümü bulunmuştur ve kalın bir kenara sahip olan parça belirgin bir profil göstermektedir. Geniş tabanı ve kalın kenarı büyük boyutlu bir tip olduğunu düşündürmektedir. Tralleis'de bulunmuş olan benzer bir unguentarium MÖ 2. yüzyıla (Civelek 2001: lev. XXX, U4), Stratonekeia nekropolündeki bir diğer örnek ise MÖ 2. yüzyıl ortaları ve MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Boysal ve Kadioğlu 1999: res. 4, çiz. 11). Vessberg-Westholm benzer profile sahip örnekleri, Hellenistik I evresine tarihlenmektedir (Vessberg ve Westholm 1956: figs. 24, 33-34)⁸.

Kat. No. 20'de tanıtılan örnek oldukça iyi korunmuştur. Kaide, gövdenin boyun geçişine kadar olan bölüm sağlamdır ve erken örnekler gibi belirgin bir şekilde uzamış ve incelmıştır. Kaide profili, Kat. No. 19 ile benzerdir; ancak Kat. No. 19'a göre oldukça dardır. Gövdesi üzerinde siyah renkli dört ince bant bulunmaktadır. Kat. No. 20'ye benzer örnekler, Eretria'da MÖ 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Metzger 1969: taf. 29, 12). Bu tip için benzer profilli bir örnek, Troia'da bulunmuştur (Berlin 1999: pl. 32, 280). Stratonekeia nekropolünden benzer bir örnek, MÖ 2. yüzyıl ortası - 1. yüzyıla aittir (Boysal ve Kadioğlu 1999: res. 4, çiz. 13). Nagidos örneği, Stratonekeia'da bulunmuş olan bu parça ile yakın benzerlik göstermektedir; ancak Stratonekeia örneği kadar şişkin bir gövde profiline sahip değildir. Patara'da bulunan benzer örnekler, MÖ 150-100'e (Kahya 1995: lev. 8, U30, U32), Salamis'deki örnek ise Hellenistik II evresine tarihlendirilmiştir (Diederichs 1980: pl. 3-4, 21). Vessberg-Westholm da bu tip örnekler için, Hellenistik II evresini önermiştir (Vessberg ve Westholm 1956: fig. 29, 7). Tarsus-Gözlükule'de "Geç Hellenistik

Ünitesi"nde (aşağı yukarı MÖ 2. yüzyılın 2. çeyreği) benzer unguentariumlar bulunmuştur (Jones 1950: fig. 187, 233). Ashdod'da bulunan örnekler (Dothan 1971: fig. 18:9-10) ve Hama'da bulunan benzer profilli iki örnek MÖ 2. yüzyıl ortasına tarihlendirilmiştir (Christensen ve Johansen 1971: 45, figs. 23-24, 198-199).

MÖ 2. yüzyılın ikinci çeyreği içinde Nagidos akropolünün tamamen terk edilmesi, Kat. No. 19-20'de tanıtılan Nagidos unguentariumları için bir *terminus post quem* oluşturmaktadır. Bununla birlikte Nagidos'a yakın bir merkez olan Tarsus'da bulunan ve aşağı yukarı MÖ 2. yüzyılın 2. çeyreğine tarihlenen buluntu da, 20 no'lu Nagidos örneği için önemli bir ölçüttür. Diğer merkezlerde bulunan örneklerden de anlaşıldığı üzere, erken dönemlerde ovoid bir profil gösteren unguentariumlar, MÖ 2. yüzyıldan itibaren iğ formunu almaya başlamıştır. Bu çerçevede Nagidos örneğinin görünüşü, bu form gelişimi ile paralel görünmektedir. Sonuç olarak 19 ve 20 numaralı Nagidos örneklerinin, MÖ 2. yüzyılın 2. çeyreğine, Nagidos akropolü terk edilmeden kısa bir süre öncesine ait olduğu söylenebilir.

KUBBE FORMUNDA AĞIZ KENARLI NAGİDOS UNGUENTARIUMLARI (Kat. No. 21-24)

Kubbe formunda ağız kenarlı unguentariumlar, Nagidos'da bulunan bir diğer tiptir. Bu form, kubbe şeklinde ağız kenarı, yüksek boyun, belirgin bir şekilde vurgulanan omuz ve kalp şeklindeki gövde profiline sahiptir. Ayrıca geniş tabanlı ve koni şeklindeki kaide de formun tipik özelliğidir (Hayes 1991: 68; Dotterweich 1999: 64; Guz-Zilberstein 1995: 306; Rotroff 2006: 157-158) Tipin küçük boyutları yanında, 40 cm ve daha büyük boyutlu olanları da bulunmuştur. Bu kapların önemli bir özelliği, iç kısmının yer yer kalın olan, genellikle parlak ve kırmızı-kahverengiden siyaha kadar değişen bir astarla kaplı olmasıdır (Dotterweich 1999: 64).

Forti'nin Grup VII'sine giren tip (Forti 1962: tav. IX), ilk kez Hayes tarafından tanımlanmıştır. Kıbrıs'da bunların ilk örneklerinin MÖ 180-160 yıllarına ait tabakalarda bulunduğunu ve en az MÖ 2. yüzyıl sonuna kadar devam ettiğini belirten Hayes, kesin kanıtları olmasa da bu tipin olasılıkla Kıbrıs üretimi olduğunu öngörmektedir (Hayes 1991: 68). Vessberg-Westholm bu tip şişeleri, Hellenistik I

kapları içinde değerlendirmiştir (Vessberg ve Westholm 1956: figs. 24, 28)⁹. Dotterweich ise, Knidos kazılarında önemli bir yoğunluk oluşturan bu formun Doğu Akdeniz bölgesi ile sınırlı olduğu görüşündedir. Dotterweich, sayısal olarak bu kapların hem Knidos/Karia-Rhodos, hem de Batı Kıbrıs'da yoğun olduğunu, ancak arkeometrik analizlerinin üretim merkezi olarak her iki bölgeyi de doğrulamadığını, bunların geniş gövde profillerinin iğ gövdeli unguentariumlarla karıştırılmasına rağmen üretim başlangıçlarının MÖ 4. yüzyıl sonlarına gitmediğini belirtmektedir (Dotterweich 1999: 12, 32).

Rotroff, Atina agorasında kubbe şeklinde ağız yapısına sahip unguentariumların, aşağı yukarı MÖ 180 ve 165 arasındaki dolgularda bulunduğunu belirtmekte, Atina agorası kazılarında Panatheneia yolunun batısında, MÖ 4. yüzyılda ve Erken Hellenistik dönemde kokulu yağların satışının yapıldığı alanda bulunmalarının ise bunların depolama ve nakliye işlevine dair öngörülerle örtüştüğünü vurgulamaktadır (Rotroff 2006: 158).

Nagidos'da bu tipe giren unguentarium sayısı azdır. Bunlar kaliteli bir hamur yapısı ve yüzey dokusu göstermez. Özellikle iki örneğin (Kat. No. 21-22) kili kaba ve yüzeyleri pürüzlü bir görünüme sahiptir. Nagidos'da, bu biçim için tipik olan boya bezemeli örnekler ise bulunmamıştır.

Kat. No. 21, kubbe şeklinde ağız kenarlı unguentarium için tipik bir yapıya sahiptir. Kat. No. 22, kaide ve gövde parçasından oluşmaktadır. Kaide profili Kat. No. 21'den farklıdır. Kat. No. 21, kalmı tabla şeklinde bir kaideye sahiptir. Kat. No. 22 ise ince, narin ve konik bir kaide profili göstermektedir. Bununla birlikte Kat. No. 22'nin gövde biçimi, Kat. No. 21 gibi, kalp şeklinde şişkin bir profile sahiptir.

Kat. No. 23 ve 24, kaide-gövde parçası durumunda olan örneklerdir. Kat. No. 24, Kat. No. 22 ile benzer tipte kaide profiline sahiptir; ancak bu örnek geniş tabanlıdır ve kaide-gövde oranı, Kat. No. 21-23 arasında tanıtılan unguentariumlara göre büyük boyutlu olduğunu düşündürmektedir.

Bu gruba ait unguentariumlar, Nagidos akropolünün çeşitli yerlerinde dolgu toprağı içinde bulunmuştur. Birkaç parça ile sınırlı olduğu için, herhangi bir alanda yoğunlaştığını söylemek mümkün değil-

NAGİDOS UNGUENTARIUMLARI

dir. Kat. No. 21 ve 23'de tanıtılan örnekler, kentte Hellenistik dönemin özellikle MÖ 3. yüzyılın 2. yarısı ve MÖ erken 2. yüzyıla ait kaplarının yoğun olarak bulunduğu "yamaç evler" kompleksindedir. Kat. No. 21'de tanıtılan unguentarium ile benzeşen bir örnek, Atina agorasında aşağı yukarı MÖ 250-170 arasına tarihlenen tabakada bulunmuştur (Rottroff 2006: 296, fig. 66, 487). Bununla birlikte Kat. No. 21-22 ve hatta Kat. No. 23'de tanıtılan Nagidos unguentariumları için, Dotterweich'in en erken örnekler olarak önerdiği Kaunos (Dotterweich 1999: taf. 20, kat. no. 51) ve dolayısıyla Knidos örneği (Dotterweich 1999: taf. 12-13, kat. no. 31) önem taşımaktadır.

Geniş gövde profillerinin iç gövdeli unguentariumlarla karıştırılmasına karşın, kubbe form ağızlı tipin üretim başlangıcının MÖ 4. yüzyıl sonlarına gitmediğini öngören Dotterweich, Kaunos'da tabakalanmış dolguda bulunan en erken örneğin, MÖ 3. yüzyılın son çeyreğinden öncesine ait olduğunu ortaya koymuştur (Dotterweich 1999: 12, 32). Kaunos örneği, kentte MÖ 227-226'dan önceye tarihlendirilen tabakada bulunmuştur (Schmaltz 1991: 143). Dotterweich, uzun boyun profilili ve oldukça yuvarlak karınlı bu unguentariumu, bu tipin en erken örneği olarak kabul etmekte ve tabaka buluntusu olan Kaunos örneğinden yola çıkarak, Knidos'da bulunan benzer profile sahip örnek için de MÖ 3. yüzyılın 3. çeyreğini ya da biraz daha geç bir tarihi önermektedir (Dotterweich 1999: taf. 12-13, kat. no. 31). Nagidos'un Kat. No. 21'de tanıtılan örneği, geniş boynu ve farklı kaide profiline rağmen, bu merkezlerin örnekleriyle benzeşmektedir. Aynı şekilde Kat. No. 22 de şişkin bir gövdeye sahiptir. Dolayısıyla Nagidos'da bulunan bu iki örnek, Atina agorası örneği ile Kaunos ve Knidos örneklerinin tipolojik özellikleri dikkate alınarak, MÖ 3. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlendirilebilir. Bunun yanında kaide ve gövdesi kısmen korunan Kat. No. 23'ün Kat. No. 22 ile olan benzerliği, bu Nagidos unguentariumunun da aynı döneme ait olduğunu düşündürmektedir.

Kat. No. 24'de tanıtılan Nagidos örneğine benzer buluntular, Dor, Knidos ve Patara'da bulunmuştur. Guz-Zilberstein, Dor'da bulunan bu tip kapların içinde iç yüzeye yayılan sert bir tortu tabakasının saptandığını, olasılıkla bu tortunun bunların kullanımıyla ilgili olduğunu ve Dor'da bu tiplerin yoğunlukla MÖ 2. yüzyılda kullanılmış olduğunu belirt-

mektedir (Guz-Zilberstein 1995: 306, fig. 6.27, 5-6). Dotterweich, kubbe form ağız kenarlı unguentariumların üretim başlangıcının MÖ 3. yüzyıl içinde biraz daha erkene gidebileceğini, MÖ 2. yüzyılda ise üretiminin en yüksek noktaya ulaştığını ve MÖ 1. yüzyıla kadar devam ettiğini belirterek (Dotterweich 1999: 40, 64), Knidos'da bulunan benzer kapları MÖ geç 3. yüzyıl ve MÖ 2. yüzyıla tarihlemiştir (Dotterweich 1999: taf. 2-3, kat. no. 3; taf. 4-5, kat. no. 9; taf. 6-7, kat. no. 15; taf. 8-9, kat. no. 20; taf. 10-11, kat. no. 29; taf. 12-13, kat. no. 38). Patara'da bulunan kubbe form ağız kenarlı bu unguentarium tipinin, genellikle MÖ 2. yüzyıla ait olduğu öngörülmektedir (Dündar 2006: 35, lev. 15, U88). 24 numaralı Nagidos unguentariumu, Nagidos kazılarında yüzey toprağı içinde bulunmuştur. Bununla birlikte diğer merkezlerden gelen verilerin yanı sıra, Kat. No. 20'de tanıtılan iç gövdeli tip gibi Kat. No. 24 için de, Nagidos akropolünün terk edildiği anlaşılan MÖ 2. yüzyılın 2. çeyreği bir *terminus post quem* oluşturmaktadır. Buna göre Kat. No. 24, olasılıkla MÖ geç 3. ile MÖ 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenebilir.

SONUÇ

Nagidos'un Hellenistik dönem kapları arasında, MÖ 4. yüzyıl sonu - MÖ 3. yüzyılın ilk çeyreğinde gelen Attika ithalleri, bunların taklidi formlar ve yeni ortaya çıkan birkaç form en erken örnekleri oluşturmuştur. MÖ 3. yüzyılın 2. çeyreğine tarihlenen malzeme ise oldukça sınırlıdır. MÖ 3. yüzyılın 2. yarısına gelindiğinde ise Nagidos Hellenistik dönem kaplarında çeşit ve sayı bakımından dikkate değer bir artış görülür (Körsulu 2006: 85-90; Körsulu 2008: 99-100, 102; Durukan ve Körsulu 2007: 185-186). Benzer gelişmeler unguentariumlar için de söz konusudur.

Yunan dünyasındaki başlangıcı Hellenistik dönem zaman diziniyle paralel olan unguentariumların Nagidos antik kentindeki ilk örnekleri MÖ 4. yüzyıl sonu - 3. yüzyıl başına aittir. MÖ 3. yüzyılın 2. çeyreğinde ise "boşluk" olarak tanımlanabilecek bir süreç yaşanmıştır. Bu sorunlu evre, Nagidos'un diğer kap türleri için de söz konusudur. MÖ 3. yüzyılın 2. yarısından itibaren unguentarium sayısının artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Nagidos'un en geç unguentariumu olan iç gövdeli örneği (Kat. No. 20) ise, özellikle Tarsus örnekleri ile yapılan karşılaştırmalar sonucunda MÖ 2. yüzyılın 2. çeyreğine tarihlendi-

rilmektedir. MÖ 2. yüzyılın 2. çeyreği içinde terk edildiği anlaşılan Nagidos'da, iğ gövdeli unguentariumların Geç Hellenistik döneme ait tam bir iğ şeklindeki örnekleri bulunmamaktadır. MÖ 2. yüzyılda yoğunluk gösterdiği bilinen kubbe form ağızlı unguentariumlar ise oldukça az sayıdadır.

Nagidos kazısının sonuçları, kentte Arkaik dönemde başlayan, Klasik ve Hellenistik dönemlerde devam eden kap üretiminin varlığını önemli verilerle ortaya koymuştur. MÖ 3. yüzyıl ortalarından sonra görülen kap yoğunluğu ve biçim çeşitliliği ise, bu tarihten sonra kap üretiminin ivme kazandığını göstermektedir (Körsulu 2008: 95-102). Nagidos'da bulunan unguentariumların, yerel üretimin daha

erken başladığı öngörülen kaplarla paralel olan kil özellikleri ve bunların biçimsel nitelikleri, bu küçük şişelerin üretiminin de yerel olduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte Nagidos unguentariumlarının tümünün küçük boyutlu olması ve yerleşim alanında bulunmaları, bunların yalnızca günlük hayatta kullanıldığını ve büyük unguentariumlar gibi ticari işlevleri olmadığını göstermektedir.

KATKI BELİRTME

Nagidos kazılarında bulunan bu buluntu grubunu çalışmama izin veren ve araştırmalarıma destek olan Prof. Dr. Serra Durugönül'e ve Doç. Dr. Murat Durukan'a sonsuz teşekkür ederim.

KATALOG¹⁰

1. Kazı Envanter No: 716 (Res. 1-1a)
Bulunduğu Açma-Yıl: BΓ16-2002.
AÇ: 1,2 cm Y: 7,7 cm KÇ: 2,4 cm
HR: 2,5Y 7/4 pale yellow¹¹.
KM: Kalker, mika, taşçık.
Tüm kaptır. Dışa çekik, yuvarlatılmış ağız kenarlıdır. Boyun kısadır. Gövde ovoïddir. Düz, basit bir kaide profiline sahiptir. İnce kenarlıdır. Ağız kenarında ve boyunda birer, omuzda iki kırmızı bant bulunmaktadır.
MÖ 4. yüzyıl sonu-MÖ erken 3. yüzyıl.
2. Kazı Envanter No: 172. (Res. 2-2a)
Bulunduğu Açma-Yıl: J25A-2000.
KÇ: 2,6 cm Y: 8,5 cm
HR: Gley 1 6/1 greenish gray
KM: Kalker, mika, taşçık, şamot.
Kaide ve gövdesi korunmuştur. Gövdeden boyuna geçişi görülebilmektedir. Düz dibi gövdeye profil yaparak geçmektedir. Gövde ovoïddir. İnce kenarlıdır.
MÖ 4. yüzyıl sonu-MÖ erken 3. yüzyıl.
3. Res. 3-3a
Bulunduğu Açma-Yıl: EΦ14-2000.
KÇ: 2,4 cm Y: 6,7 cm
HR: Kötü pişme nedeniyle belirlenememiştir.
KM: Kalker, taşçık.
Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. Gövde ovoïddir. İnce kenarlıdır. İçi-dışı krem rengi astarlıdır.
MÖ 4. yüzyıl sonu-MÖ erken 3. yüzyıl

4. Res. 4-4a
Bulunduğu Açma-Yıl: Φ15a-2001.
AÇ: 1,5 cm Y: 2,8 cm
HR: 5YR 6/6 reddish yellow.
KM: Kalker, mika, taşçık.
Ağız ve boynu korunmuştur. Boyundan gövdeye geçişi belirgindir. Dışa çekik, yuvarlatılmış ağız kenarlıdır. Boyun kısadır. İnce kenarlıdır. Dışı ve içte dudak kenarı siyah astarlıdır. Geri kalan kısmı astarsızdır.
MÖ 4. yüzyıl sonu-MÖ erken 3. yüzyıl.
5. Res. 5-5a
Bulunduğu Açma-Yıl: Φ16-2001.
KÇ: 2,2 cm Y: 3,2 cm
HR: 2,5YR 5/8 red.
KM: Kalker, mika, taşçık.
Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. Kaide belirgindir. Gövde genişleyerek devam etmektedir. İnce kenarlıdır. Yüzeyi sert bir toprak tabakası ile kaplıdır. Ancak yüzeyde siyah astar izleri görünmektedir. İçi astarsızdır.
MÖ 4. yüzyıl sonu-MÖ erken 3. yüzyıl.
6. Res. 6-6a
Bulunduğu Açma-Yıl: Θ18B-2001.
KÇ: 1,8 cm Y: 2,6 cm
HR: 5YR 4/4 reddish brown.
KM: Kalker, mika, taşçık.
Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. Kaide belirgindir. Gövde genişleyerek devam etmektedir. İnce kenarlıdır. Dışta siyah astar izleri vardır. İçi astarsızdır.
MÖ 4. yüzyıl sonu-MÖ erken 3. yüzyıl.

NAGİDOS UNGUENTARIUMLARI

7. Res. 7-7a

Bulunduğu Açma-Yıl: işlik-2000.

KÇ: 2 cm Y: 3,2 cm

HR: 1 for gley 5G 4/2 grayish green.

KM: kalker, mika, taşçık.

Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. Kaide belirgindir. Gövde genişleyerek devam etmektedir. İnce kenarlıdır. Dışta siyah astar izleri vardır. İçi astarsızdır.

MÖ 4. yüzyıl sonu-MÖ erken 3. yüzyıl.

8. Res. 8-8a

Bulunduğu Açma-Yıl: Ø18a-2000.

KÇ: 2 cm Y: 3,1 cm

HR: 1 for gley 5G 5/1 greenish gray.

KM: Kalker, taşçık.

Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. Kaide belirgindir. Gövde genişleyerek devam etmektedir. İnce kenarlıdır. Dışta siyah astar izleri vardır. İçi astarsızdır.

MÖ 4. yüzyıl sonu-MÖ erken 3. yüzyıl.

9. Res. 9-9a

Bulunduğu Açma-Yıl: Ø16-2001.

KÇ: 2,2 cm Y: 2,8 cm

HR: 2,5YR 5/8 red. Kötü pişme nedeniyle belirlenememiştir.

KM: Kalker.

Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. Konik kaidelidir. İnce kenarlıdır. İçte ve dışta siyah astar izleri vardır.

MÖ 4. yüzyıl sonu-MÖ 3. yüzyılın ilk yarısı.

10. Res. 10-10a

Bulunduğu Açma-Yıl: Ø16-2001.

AÇ: 2,2 cm Y: 3,6 cm

HR: 2,5Y 7/6 yellow.

KM: Kalker, mika, şamot.

Ağız ve boynu korunmuştur. Kubbe şeklinde ağız kenarlıdır. Boyun uzundur. İnce kenarlıdır. Dış ve içte dudak kenarı kırmızı astarlıdır. Geri kalan kısmı siyah astarlıdır.

MÖ 3. yüzyılın ilk yarısı ya da MÖ 3. yüzyıl.

11. Res. 11-11a

Bulunduğu Açma-Yıl: EØ14-2000.

KÇ: 2,1 cm Y: 6,3 cm

HR: Kötü pişme nedeniyle belirlenememiştir.

KM: Kalker, mika, taşçık, şamot

Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. Kaide dışta bir profil yapmaktadır. Gövde genişleyerek devam etmektedir. İnce kenarlıdır. İçi-dışı astarsızdır.

MÖ 3. yüzyıl 2. yarısı-MÖ erken 2. yüzyıl.

12. Res. 12-12a

Bulunduğu Açma-Yıl: Ø17-2000.

KÇ: 1,4 cm Y: 2,6 cm

HR: Kötü pişme nedeniyle belirlenememiştir.

KM: Kalker, mika, taşçık.

Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. Kaide belirgindir. İnce kenarlıdır. Dışı siyah astarlıdır. İçi astarsız bırakılmıştır.

MÖ 3. yüzyıl 2. yarısı-MÖ erken 2. yüzyıl.

13. Res. 13-13a

Bulunduğu Açma-Yıl: Ø16-2001.

KÇ: 2 cm Y: 4,8 cm

HR: 1 for gley GY 4/10 dark greenish gray.

KM: Kalker, mika, taşçık.

Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. İnce kenarlıdır. İçi-dışı astarsızdır.

MÖ 3. yüzyıl 2. yarısı-MÖ erken 2. yüzyıl.

14. Res. 14-14a

Bulunduğu Açma-Yıl: Ø16-2001.

KÇ: 1,8 cm Y: 4,5 cm

HR: 1 for gley GY 5/1 greenish gray.

KM: Kalker, mika, taşçık.

Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. Dışı krem rengi astarlıdır. İçi astarsızdır.

MÖ 3. yüzyıl 2. yarısı-MÖ erken 2. yüzyıl.

15. Res. 15-15a

Bulunduğu Açma-Yıl: Ø16-2001.

KÇ: 1,8 cm Y: 4,3 cm

HR: 1 for gley 5G 5/1 greenish gray.

KM: Kalker, mika, taşçık.

Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. İnce kenarlıdır. İçi-dışı astarsızdır.

MÖ 3. yüzyıl 2. yarısı-MÖ erken 2. yüzyıl.

16. Res. 16-16a

Bulunduğu Açma-Yıl: Ø15a-2001.

KÇ: 1,6 cm Y: 5,5 cm

HR: Kötü pişme nedeniyle belirlenememiştir.

KM: Kalker, mika, taşçık.

Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. İnce kenarlıdır. İçi-dışı astarsızdır.

MÖ 3. yüzyıl 2. yarısı.

17. Res. 17-17a

Bulunduğu Açma-Yıl: J25-2000.

KÇ: 2 cm Y: 3,7 cm

HR: Kötü pişme nedeniyle belirlenememiştir.

KM: kalker, mika, taşçık.

Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. İnce kenarlıdır. İçi-dışı astarsızdır. MÖ 3. yüzyıl 2. yarısı-MÖ erken 2. yüzyıl.

18. Res. 18-18a

Bulunduğu Açma-Yıl: Φ16b-2001.

AÇ: 2,4 cm Y: 4,2 cm

HR: 10YR 5/3 brown.

KM: Kalker, taşçık.

Ağız ve boyun bölümü korunmuştur. Dışa çekik, yuvarlatılmış ağız kenarlıdır. Boyun uzundur. İnce kenarlıdır. Dışı siyah astarlıdır. İçi astarsızdır.

MÖ 3. yüzyıl 2. yarısı-MÖ erken 2. yüzyıl.

19. Res. 19-19a

Bulunduğu Açma-Yıl: SUR1-2000.

KÇ: 2,5 cm Y: 4,9 cm

HR: 10YR 6/6 brownish yellow.

KM: Kalker, mika, taşçık.

Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. Kalın kenarlıdır. Dışı krem rengi astarlıdır. İçi astarsızdır.

MÖ 2. yüzyılın 2. çeyreği.

20. Res. 20-20a

Bulunduğu Açma-Yıl: Φ16-2001.

KÇ: 2,1cm Y: 12,6 cm

HR: 5YR 5/4 reddish brown.

KM: Kalker, mika, taşçık.

Kaide ve gövdesi korunmuştur. Düz diplidir. Yüksek ayaklıdır. Gövde ovoiddir. İnce kenarlıdır. Dışı ince siyah astarlıdır. İçi astarsız bırakılmıştır. Gövde üzerinde dört siyah bant vardır.

MÖ 2. yüzyılın 2. çeyreği.

21. Kazı Envanter No: 564 (Res. 21-21a)

Bulunduğu Açma-Yıl: EΦ14-2001.

AÇ: 2 cm Y: 14,1 cm KÇ: 2,4 cm

Tüm Kaptır. Kubbe şeklinde ağız kenarlıdır.

Boyun uzundur. Gövde kalp şeklindedir. Kaide düzdür. İnce kenarlıdır.

MÖ 3. yüzyılın 3. çeyreği.

22. Res. 22-22a

Bulunduğu Açma-Yıl: SUR1-2000.

KÇ: 2,2 cm Y: 7,6 cm

HR: 7,5YR 6/3 light brown.

KM: Kalker, mika, taşçık, şamot.

Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. Kenar kalınlığı, kaideden gövdeye doğru incelmektedir. Dışı krem rengi astarlıdır. İçi astarsız bırakılmıştır.

MÖ 3. yüzyılın 3. çeyreği.

23. Res. 23-23a

Bulunduğu Açma-Yıl: Φ16-2001.

KÇ: 2,5 cm Y: 5,4 cm

HR: 2,5Y 7/6 yellow.

KM: Kalker, mika, taşçık, şamot.

Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. Kaide belirgindir. Gövde genişleyerek devam etmektedir. Kalın kenarlıdır. İçi-dışı astarsızdır.

MÖ 3. yüzyılın 3. çeyreği.

24. Res. 24

Bulunduğu Açma-Yıl: Θ31-2002.

KÇ: 3 cm Y: 7,5 cm

Kaide ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur. Geniş, konik kaidelidir. Gövde düzdür. Kalın kenarlıdır.

MÖ geç 3. yüzyıl-MÖ 2. yüzyılın ilk yarısı.

NOTLAR

¹ Antik dönemde çeşitli kokulu yağlar, merhemler ve rahatlatıcılar için kullanılan genel bir tanımlamadır.

² Nagidos yamaç evleri, güney yamaçta 0014, 015, 016, BG15, BG16 ve G16 plan karelerinde yer almaktadır.

³ Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Durukan 2007c: 44-45.

⁴ Nagidos kazısında bulunan mutfak kapları yayına hazırlanmaktadır.

⁵ Nagidos mühürlü amphoraları için bkz. Cankardeş-Şenol ve Alkaç 2007: 328-329.

⁶ Siyah astarlı unguentariumların dağılımı için bkz. Rotroff 1997: dn. 34.

⁷ Bu tiplerin Ktima nekropolü örnekleri için bkz. Deshayes 1963: pl. LXV, 3.

⁸ Bu örnek için ayrıca bkz. Anderson 1954: fig. 18, 341.

⁹ Ktima nekropolü örneği için bkz. Deshayes 1963: pl. LXV, 6.

¹⁰ Katalogda kullanılan kısaltmalar: AÇ: ağız çapı; Y: yükseklik; KÇ: kaide çapı; HR: hamur rengi; KM: katkı maddeleri.

¹¹ Verilen renk tanımlamaları Munsell renk kataloğu'na (Munsell Soil Color Charts, 1994, New York) göre belirlenmiştir.

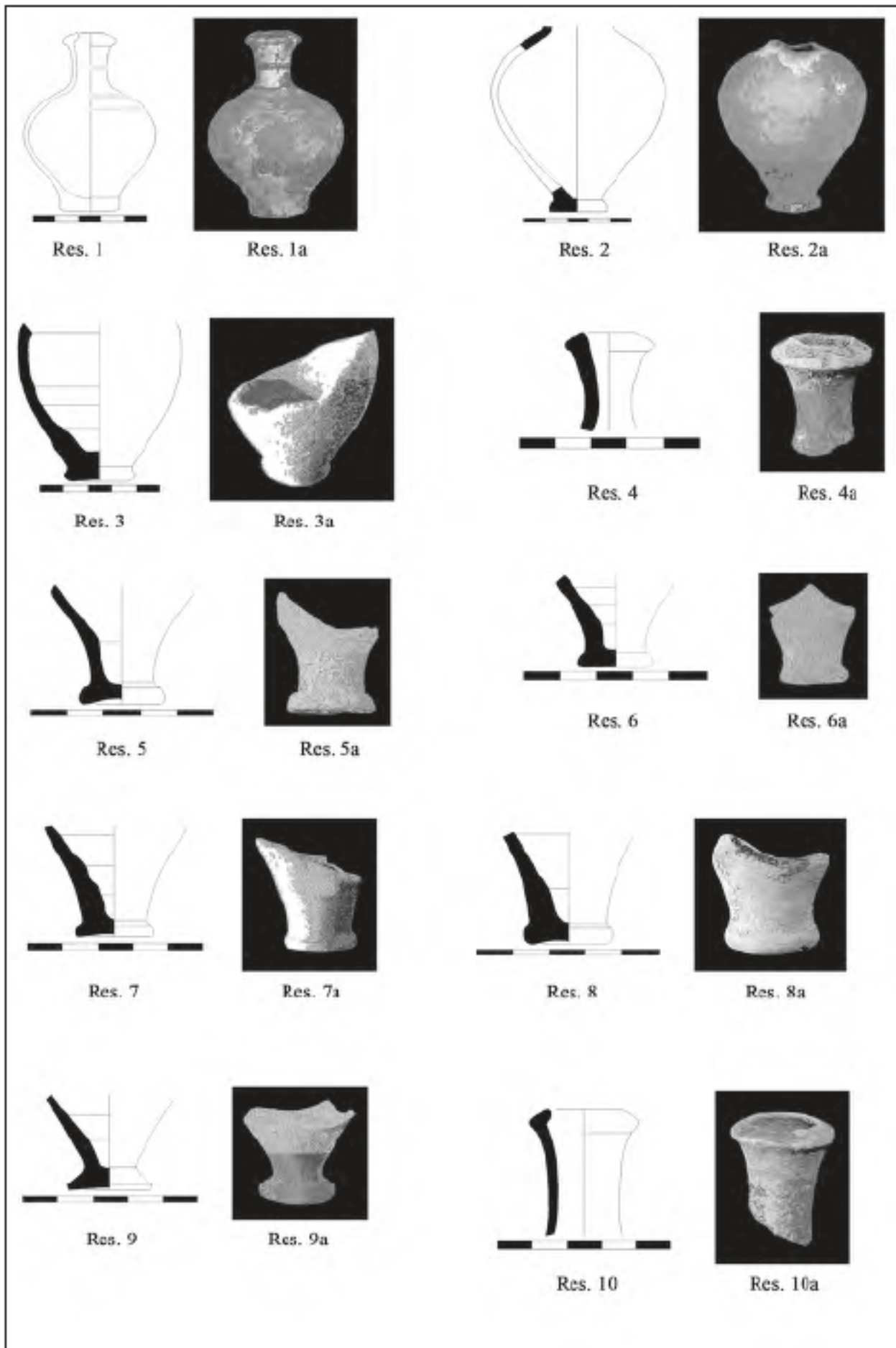
KAYNAKÇA

- Anderson, J. K., 1954.
"Excavations at the Ridge of Kofina in Chios", *Annual of the British School at Athens* 49: 129-187.
- Anderson-Stojanovic, V. R., 1987.
"The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria," *American Journal of Archaeology* 91: 105-122.
- Anderson-Stojanovic, V. R., 1992.
Stobi: The Hellenistic and Roman Pottery. Result of the Joint American-Yugoslav Archaeological Investigations 1970-1981, Vol. 1. Princeton University Press.
- Arslan, N., 2004.
"Antioceia (Pisidya) Kazılarında Bulunan Seramikler", *Olba* X: 209-238.
- Aström, P., 1964.
"Two Unguentaria and an Obol", *Opuscula Atheniensi* 7: 187-190.
- Berlin, A. M., 1999.
"Studies in Hellenistic Iliion: The lower City. Stratified Assemblages and Chronology", *Studia Troica* 9: 73-157.
- Blegen, C. W., H. Palmer ve R. Young, 1964.
The North Cemetery, Corinth XIII. The American School of Classical Studies at Athens Princeton.
- Boulter, C. G., 1973.
"Graves in Lenormant Street, Athens", *Hesperia* 32: 113-137.
- Boysal, Y. ve M. Kadioğlu, 1999.
"1997 Yılı Stratonikeia Nekropol Çalışmaları", *Kazı Sonuçları Toplantısı XX/II*: 215-228.
- Cankardeş-Şenol, G. ve E. Alkaç, 2007.
"Amphora Mühürleri: Rhodos, Knidos, Kıbrıs ve Lokal üretimleri", S. Durugönül (yay.) *Dağlık Kilikia'da Bir Antik Kent Kazısının Sonuçları NAGİDOS*: 297-344. Adalya Ekyayın Dizisi 6.
- Civelek, A., 2001.
Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi.
- Christensen, A. P. ve C. F. Johansen, 1971.
Les Poteries Hellenistiques et les Terres Sigillees Orientales. Hama III, 2. Nationalmuseets.
- Çokay-Kepçe, S., 2006.
Antalya Karaçalı Nekropolü. Adalya Ekyayın Dizisi 4.
- Demargne, P., 1958.
Les Piliers Funéraires, Fouilles de Xanthos I, Klincksieck.
- Deshayes, J., 1963.
La nécropole de Ktima. P. Geuthner.
- Diederichs, C., 1980.
Ceramiques Hellenistiques, Romaines et Byzantines. Salamine De Chypre IX, Ouvrage public avec le concours de la direction Generale des Relations Culturelles, Scientifiques et Techniques aupres du Ministeres des Affaires Etrangeres.
- Dothan, D., 1971.
The Second and Third Seasons of the Excavations. 1963, 1965, Soundings in 1967. Ashdod II-III, 'Atigot, English series 9-10. Dept. of Antiquities and Museums in the Ministry of Education and Culture, Dept. of Archaeology Hebrew Univ., Israel Exploration Soc.
- Dotterweich, U., 1999.
Unguentarien mit Kuppelförmiger Mündung aus Knidos. Knidos Studien Band I, Bibliopolis.
- Drougou, S., 1991.
The Hellenistic Pottery From Macedonia. Thessaloniki.
- Durugönül, S., 1999.
"Nagidos Üzerine Düşünceler", *Olba* II/I: 67-78.
- Durugönül, S., 2007.
"Yamaç Evler", S. Durugönül (yay.) *Dağlık Kilikia'da Bir Antik Kent Kazısının Sonuçları NAGİDOS*: 13-21. Adalya Ekyayın Dizisi 6.
- Durukan, M., 2007a.
"Nekropol Alanları", S. Durugönül (yay.) *Dağlık Kilikia'da Bir Antik Kent Kazısının Sonuçları NAGİDOS*: 23-42. Adalya Ekyayın Dizisi 6.
- Durukan, M., 2007b.
"Seramikler Işığında Nagidos", S. Durugönül (yay.) *Dağlık Kilikia'da Bir Antik Kent Kazısının Sonuçları NAGİDOS*: 228-241. Adalya Ekyayın Dizisi 6.
- Durukan, M., 2007c.
"Arkaik Dönem Seramikleri", S. Durugönül (yay.) *Dağlık Kilikia'da Bir Antik Kent Kazısının Sonuçları NAGİDOS*: 43-112. Adalya Ekyayın Dizisi 6.
- Durukan, M. ve H. Körsulu, 2007.
"Hellenistik Dönem Seramikleri", S. Durugönül (yay.) *Dağlık Kilikia'da Bir Antik Kent Kazısının Sonuçları NAGİDOS*: 155-228. Adalya Ekyayın Dizisi 6.
- Dündar, E., 2006.
Hellenistik ve Roma Dönemleri Patara Unguentariumları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi.

- Forti, L., 1962.
"Gli unguentari del primo periodo ellenistico" *RendNap* 37: 142-157.
- Guz-Zilberstein, B., 1995.
"The Typology of the Hellenistic Coarse Ware and Selected Loci of the Hellenistic and Roman Periods", E. Stern (yay.) *Area A ve C. The Finds, Excavations at Dor*, Final Raport IB: 289-433. Hebrew University of Jerusalem, Institute of Archaeology.
- Günay, G., 1989.
Izmir Müzesinde Bulunan Unguentariumlar. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi.
- Günay-Tuluk, G., 1999.
"Die Unguentarien im Museum von Izmir", *Anatolia Antiqua* VII: 127-166.
- Hayes, J. W., 1991.
The Hellenistic and Roman Pottery. Paphos III. Published for the Republic of Cyprus by the Department of Antiquities.
- Hellström, P., 1965.
Pottery of Classical and Later Date. Terracotta Lamps and Glass. Labraunda II, 1. Hakan Ohlssons Boktryckeri.
- Jones, F. F., 1950.
"Pottery", H. Goldman (yay.) *Excavations at Gözlu Kule, Tarsus I, The Hellenistic and Roman Periods*: 149-296. Princeton University Press.
- Jones, C. P. ve J. Russell, 1993.
"Two New Inscriptions From Nagidos In Cilicia", *Phonex* 47: 293-307.
- Kahya, T., 1995.
Patara Tapınakgörmütü Hellenistik Unguentariumları. Yayımlanmamış Bitirme Çalışması, Akdeniz Üniversitesi.
- Kovacsovcics, W. K., 1990
Die Eckterrasse an der Graeberstrasse des Kerameikos. Kerameikos XIV. Walter de Gruyter.
- Körsulu, H., 2006.
Nagidos Hellenistik Dönem Seramikleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi.
- Körsulu, H., 2008.
"Hellenistik Dönemde Doğu Akdeniz'de Seramik Üretimi Üzerine Yeni Bir Öneri: Nagidos", *Olba* XVI: 95-108.
- Knigge, U., 1976.
Der Südhügel. Kerameikos IX. Walter de Gruyter.
- Knigge, U. ve W. Kovacsovcics, 1981.
"Kerameikos: Tätigkeitsbericht 1979", *Archaeologischer Anzeiger* 3: 385-396.
- Lafli, E., 2003.
Studien zu hellenistischen, kaiserzeitlichen und Spätantik-frühbyzantinischen Tonunguentarien aus Kilikien und Pisidien (Südtürkei): Der Forschungsstand und eine Auswahl von Fundobjekten aus den örtlichen Museen. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Inauguraldissertation Zur Erlangung Der Doktorwürde Vorgelegt Der Philosophischen Fakultät Der Universität Zu Köln.
- Mader, I., 1990.
"Die Keramik von Limyra" bkz: J. Borchhardt, Bericht der Grabungskampagne in Limyra 1988", *Kazi Sonuçları Toplantısı* XI/II: 185-227.
- Metzger, I. R., 1969.
Eretria: Ausgrabungen und Forschungen II. Die Hellenistische Keramik in Eretrai. Francke Verlag.
- Metzger, I. R., 1998.
"Keramik und Lampen", K. Reber (yay.) *Die klassischen und hellenistischen Wohnhäuser im Westquartier, Eretria X*: 173-227. Payot Lausanne.
- Mitsopoulos-Leon, V., 1991.
Die Basilika am Staatmarkin Ephesos. Kleinfunde 1, Keramik hellenistischer und römischer Zeit. Forschungen in Ephesos IX, 2, 2. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Munsell Soil Color Charts, 1994, New York.
- Nohlen, K. ve W. Radt, 1978.
Kapıkaya bei Pergamon. Altertümer von Pergamon XII. de Gruyter.
- Öztürk, I., 2002.
"Gözeğentepe Nekropolü Kurtarma Kazısı", *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu* 12: 301-318.
- Özyiğit, Ö., 1996.
"1994 Yılı Phokaia Kazısı Çalışmaları", *Kazi Sonuçları Toplantısı* XVII/II: 1-26.
- Pemberton, E. G., 1985.
"Ten Hellenistic Graves in Ancient Corinth", *Hesperia* 54: 271-307.
- Rotroff, S. I., 1997.
Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material. The Athenian Agora XXIX. The American School of Classical Studies at Athens Princeton.
- Rotroff, S. I., 2006.
Hellenistic Pottery: The Plain Ware. Agora XXXIII. The American School of Classical Studies at Athens Princeton.

NAGİDOS UNGUENTARIUMLARI

- Rotroff, S. I. ve A. Oliver, 2003.
The Hellenistic Pottery From Sardes: The Finds Through 1994. Archaeological Exploration of Sardis, Monograph 12, Harvard University Press.
- Schmaltz, B., 1991.
"Kaunos 1988/89, Aktiviteaten der deutschen Mitarbeiter", *Belleten* 55: 121-207.
- Schlörb-Vierneisel, B., 1966.
"Eridanos-Nekropole I. Graber und Opferstellen hS 1-204", *Mitteilungen des Deutschen Archeologischer Instituts, Athenische Abteilung* 81: 4-111.
- Smetana-Scherrer, R., 1982.
"Spatklassische und hellenistische Keramik", H. Walter (yay.) *Alt-Agina II* 1: 56-91. Philipp von Zabern.
- Sparkes, B. A. ve L. Talcott, L. 1970.
Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B. C. Agora XII. The American School of Classical Studies at Athens Princeton.
- Thompson, H. A., 1934.
"Two Centuries of Hellenenistic Pottery", *Hesperia* 3: 311-476.
- Vessberg, O. ve A. Westholm, 1956.
The Hellenistic and Roman Period in Cybrus. The Swedish Cybrus Expedition, Vol. IV, Part. 3.
- Zoroğlu, L., 1986.
"Kelenderis Mezar Buluntuları", *Anadolu Araştırmaları X* (Prof. Dr. U. Bahadır Alkım Hatıra Sayısı): 455-469.
- Zoroğlu, L., 2000.
"1998 Yılı Kelenderis Kazı Çalışmaları", *Kazı Sonuçları Toplantısı* 21/2: 323-336.

NAGĪDOS UNGUENTARIUMĻĀRI

